

DE SOESTER DORPSBRINK

I

Een rechtgeaarde Soestenaar spreekt nog altijd van: op of aan de Brink, en bedoelt hiermee, de Lange en Korte Brinkweg, een benaming voor in feite maar één weg want vroeger werden deze wegen, zonder toevoeging van lang of kort, de Brinkweg of Brink genoemd. Brinc, brink, brijnck = Rand, grasrand, veelal ook grasveld of een met gras begroeid plein. ¹⁾

In het naburige Baarn en in de dorpen in het Gooi stonden de oude boerderijen, dikwijls, zo niet altijd, in een kring en hadden in hun midden een „brink”, die evenals te Soest, gemeenschappelijk werd gebruikt. In de loop der tijden ontstond hier een dorpsplein, die de naam „Brink” of „de Brink” nog altijd draagt.

Het oude Soest bestond uit een langgerekte rij boerderijen, halve-maanvormig gelegen aan de voet van de Eng, enerzijds gelegen tussen de lage weide- en hooilanden (maten) anderzijds de hoge bouwgronden van de Eng. De twee uiteinden van dit dorp heetten eertijds het Korte End en het Lange End, waarmee echter geen wegen werden aangeduid maar meer bewoonde buurten. Oorspronkelijk lagen er langs de lange rij der boerderijen, slechts een lange, vrij brede strook brinken, de zogenaamde dorps- of weidebrinken. Zij behoorden tot de gemene- of markegronden. ²⁾

In Soest ontstond er niet zo'n plein als in Baarn of de gooise dorpen, maar een langgerekte, grillig gevormde strook grasgronden, vol kuilen en karresporen, schaars met bomen beplant. Op deze brink graasden schapen en geiten, woelden varkens de grond om en vraten ganzen de laatste grassprietjes weg. De brinken vormden gemeenschappelijk grondbezit van de buren en eigengeërfden van Soest. De oude boerderijen lagen met de achterzijde gekeerd naar de brinken, waardoor deze als het ware tot een gezamenlijke bedrijfsruimte werden gevormd en ook gebruikt. De boeren reden in het voorjaar en in de hooi- en oogsttijd met paard en wagen over deze brinken, naar hun landerijen. Ook stonden er schapenhokken en dreef men de schapen over de brink naar en van de heide.

Eeuwenlang was de Brink collectief bezit. Toen dit bezit in verval raakte, ging zij in eigendom over naar de gemeente, maar behield zij nog lange tijd het karakter als „meentgrond” dat wil zeggen grond in gebruik bij de boeren, die aan de brink woonden.

Het gemeenschappelijk karakter van deze dorpsgrond wordt reeds genoemd in een bepaling van 17 juli 1557, waarin de grootte van de brink opnieuw werd vastgesteld; dit op verzoek van de gemeente:

¹⁾ Het dijk- en waterschapsrecht in Nederland voor 1795 door A. A. Beekman. 's-Gravenhage 1905.

²⁾ De historische ontwikkeling van de rechten op de grond in de provincie Utrecht. Deel I. Bnd. II door W. van Iterson.

„by believen van de gansschen gemeente off geraemt (opnieuw bepaalt) de gemeente ende brincken t' Soest, volgens onssen oude brieven van Bisschop David daerin sijnde.”³⁾ Bij die gelegenheid hadden de burenen van Soest zich ook verbonden, dat voortaan niemand bomen op de brink mocht poten, dan een roede van de sloot af van zijn grond.

Het Brigittenklooster „Mariënborch” of „Mariënborg” had het recht op de brink zoden te mogen steken en om daar hare schapen te weiden. In 1541 ontstond hierover een geschil tussen dit convent en „die gemene buyren van Zoest”. Schout en schepenen deden in dit geschil uitspraak en kenden het convent het recht toe zoden te steken op de brink en alle andere meente- of gemeentegronden zou mogen gebruiken om haar schapen en beesten te laten weiden, volgens „oude possessie ende gebruyck”.

De bekende „Costumen en usantien van Soest” van 1569 vermelden: „Item die buyren van Soest hebben gans gheen incomsten van eynige goederen ofte landeren, dan hebben alleen enen kaelen brijnck, daer nauwelijks dye ganssen dye kost kryghen mueghen.”⁴⁾ Op 21 januari 1705 wordt door de „Schout, Buurmeester en Schepenen” van Soest toestemming verleend aan Hijman Henriksen op de gemene soester Brink, te mogen bouwen een „huijzinge”, waarbij uitdrukkelijk wordt geconditioneerd dat hij Hijman Henriksen nog die van zijne familie, geen eenden, gansen, hoenderen of diergelijk vee zal mogen houden te vokken (sic!) ofte kweeken; item dat geen passagiers en vreemdelingen in zijne te bouwen huijzinge zal mogen herbergen ofte innemen, alsmede en zal hij op de Meent omtrent zijne huijzinge niet mogen poten en planten.⁵⁾ Hieruit blijkt dat dit kleinvee schade kon toebrengen aan de brinkgronden, waardoor de burenen werden benadeeld „waardoor de nabuuren prejudicie zouwde kunnen lijden” zoals het stuk vermeldt.

Overigens komt hier het gemeenschappelijk bezit en collectief gebruik van de brinken als meentgrond in die tijd nog eens naar voren, al heeft de gemeente de gronden reeds in eigendom verkregen. Van een gebaande weg was echter nog geen sprake, alhoewel de brink door de boeren als rijweg werd gebruikt. 's Winters bij sneeuw of zware regenval zal de brink bijkans onbegaanbaar zijn geweest evenals in de hooitijd wanneer de brink intensiever zal zijn gebruikt en deze kapot gereden werd, zodat er kuilen en gaten ontstonden. Van een verbod om de brink te berijden vonden wij geen enkele bepaling in het oude resolutieboek.

Het gelijk met de Brink lopende Kerkpad kende deze verbodsbepaling wel. Het was verboden hierover met paard en wagens te rijden, noch vee of varkens daarover voort te drijven, behalve in de herfst, zeer waarschijnlijk om de oogst in de kortst mogelijke tijd en

3) Van Iterson, a.w.

4) Costumen en usantiën van Soest. R. Fruin Th. Azn.

5) Resolutiën van het gerecht 1702—1735. Oud-archief gemeente Soest. No. 18.

langs de kortste weg naar de boerderijen te rijden, maar ook om de Brink van enig verkeer te ontlasten, daar deze juist in die tijd druk bereden werd.

„Item het voeth padt van outs genaempt het Kerckpadt moeth breeth wesen volgens oude policie acht Roe voeten, dat welck men oock met ghene waegens ofte karren sall riden op te V(er)bueren d boete van eene gl thien stv, uytgesondert in den hereftstijt dat den eenen buyrman totten anderen syn hofstede met mesten & cooren mach Riden over hett selve kerckpadt & vorders geen tijt....”⁶⁾

Alle oude boerderijen aan de Brink liggen met de voorzijde naar dit oude voetpad, dat vroeger alleen voor kerkgang werd gebruikt, omdat het droog en begaanbaar was, integenstelling met de Brink die steeds vol gaten en kuilen zat, maar waar ook de boeren hun mestpluizen opwierpen.

De Brink strekte zich destijds uit vanaf de Eemsteeg, thans de Eemstraat, tot aan het Lange End (= Van Weedestraat). Het Padde, Dorpsvoetpad of Kerkpad liep hieraan parallel en liep vanaf de Kerkebuurt (Kerkstraat, vanaf achter de hervormde kerk) in noordelijke richting, tot voorbij het huidige hotel Eemland, aan de Van Weedestraat en eindigde ter hoogte van de Wilhelminaboom aan die straat gelegen. Het slingerde zich tussen de koren- en boekweitvelden door met aan weerszijden de groene beukenhagen, onderbroken door de doorritten naar de hofsteden.

Het Kerkpad, evenals de Brink, waren in de middeleeuwen reeds bekend, hoewel laatstgenoemde officieel geen weg was en niet als zodanig moet worden gezien. Het oude Kerkpad is één van de oudste wegen in Soest en heeft zijn landelijk karakter tot op de huidige dag weten te bewaren, al zijn vele beukenhagen opgeruimd, waar wel nette en degelijke afrasteringen en hekken voor in de plaats kwamen, maar die het voetpad geenszins een fraaier aanzicht gaven. Het karakteristieke ging hierdoor verloren alsmede door de toenemende bebouwing, die de bestemming van het Kerkpad, het rustig zich bewegen naar en van de kerk op de dag des Heren, geheel deed verdwijnen.

De Brink was een voortdurende bron van conflicten tussen, „die gemeene buyren” en de plaatselijke overheid: schout en schepenen. De Soestenaren groeven kuilen op de brink; staken en haalden er plaggen vandaan om hun bijenkorven mee af te dekken en verrichtten er aangravingen. Dikwijls werden er ook getimmerten gezet, dat wil zeggen huisjes gebouwd; allemaal rechten die de burenen zich hadden aangematigd en die hier gezien moeten worden als eigendomsrechten van hen, die de brink toen al als collectief bezit beschouwden. Op het Hart en de Bunt kwamen deze aangravingen ook voor, die later echter betaald moesten worden, waardoor het collectieve karakter van het gebruik van de meentgronden (= gemeentegronden) door de ingezetenen ernstig werden aangetast.

---

⁶⁾ Resolutiën van het gerecht 1702—1735. Oud-archief gemeente Soest, no. 18.

Op 14 november 1683 ontvangt de buurmeester van Soest f 3 - 5 - 0: „bij de in & opgeseten aen de gerechten V(er)schuldt Ov: het afgraven van de gemeene Soester brinck en t' hart volgens afmetingh daer van gedaen” 7) Er blijkt uit dat verschillende lieden hun eigendom willen vergroten en in cultuur brengen want de afgravingen nemen hand over hand toe zonder dat schout en schepenen dit kunnen verhinderen.

Tegen het einde van de 16e eeuw en in de loop van de daarop volgende eeuw, verloor het gezamenlijk gebruik van de Brink door de soester buren zijn oorspronkelijke bestemming en besluit het dorpsbestuur de gronden op de Brink te verhuren. In een buurspraak die op 12 juli 1573 werd gehouden besloot men hiertoe.

„Soe hebben die gemeen buyren out en jonge gelyckelicken geconsenteert ende overgegeven dat men den gemeen brijnck van jaer tot jaer sal verhuyren tot behoeff van die gemeen buyren van Zoest ende dat die nyemant en sal moegen huyren dan geboren buyrkinderen van Zoest...” 8).

E. HEUPERS

---

7) Resolutiën van het gerecht 1702—1735. Oud-archief gemeente Soest, no. 18.

8) Van Iterson, a.w.

KORTE NIEUWSTRAAT AL EERDER „VERRUIMD”

Het dagblad Trouw gaf in het nummer van 17 februari jl. een aardig artikel met foto over de flessenhals van de Korte Nieuwstraat te Utrecht. De redactie sprak daarin haar leedwezen uit over het feit, dat ook dit jaar de volledige verbreding nog niet tot stand kon komen, omdat het hoekpand (antiquariaat Wolvekamp) nog steeds niet ontruimd kan worden.

Inderdaad is dit jammer, maar laten we bedenken, dat ook al blijft dit hoekpand dan nog een poos staan, de afbraak van de beide andere percelen toch reeds een grote verbetering betekent. Het hoekpand immers springt ruim twee meter terug, zodat bij verwijdering van de beide andere percelen de mond van de Korte Nieuwstraat van nog geen vijf meter op ruim zeven meter gebracht wordt. Natuurlijk is dit nog niet daverend, maar als men bedenkt, dat Pieterstraat, Keistraat en Lange Jansstraat ook niet breder zijn dan zeven meter, dan is het toch wel duidelijk dat die breedte al een belangrijke verbetering ten opzichte van de bestaande toestand is.

Nu binnenkort de situatie aan de ingang van de Korte Nieuwstraat radicaal verbeterd wordt, is het wel aardig er eens op te wijzen, dat deze situatie nog geen tachtig jaar oud is en toentertijd beschouwd werd als een „geweldige verbetering” van de toestand, die onze voorouders vanaf de aanleg van de Korte Nieuwstraat daar enige eeuwen